

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-250 30 00
www.hkr.se

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
examensarbete: Kandidatexamen i pedagogik
Termin år: VT 2021
Fakulteten för Lärande

En studie av arbetsmaterial i ämnet samhällskunskap på högstadiet

Filip Emsfors Rönn

**A study of social science school material in
highschool**

Filip Emsfors Rönn

Handledare

Peter Gustavsson

Examinator

Staffan Stranne

Sammanfattning

Detta arbete fokuserar på elevers demokratikompetens inom skolan. Arbetet grundar sig på tidigare kvantitativa undersökningar som har gjorts utifrån elevers kunskaper om demokrati. Olika typer av demokratier undersöks och analyseras utifrån hur det appliceras utifrån dagens skolmaterial. Arbetet kommer även att undersöka frågan om skolan är en så kallad demokratisk socialisationsagent som förbereder elever till att bli demokratiska medborgare som aktivt kan vara med och delta i olika demokratiska processer.

Ämnesord

Demokrati, Demokratisk Socialisation, Demokratisk kompetens, Liberalism, Republikanism, Strukturalism.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Ämnesord	2
Förord	6
1. Inledning	7
<i>1.1 Syfte och Frågeställningar</i>	7
2. Bakgrund	7
<i>2.1 Kursplanen i samhällskunskap</i>	7
<i>2.2 Individer och gemenskaper</i>	8
<i>2.3 Information kommunikation</i>	8
<i>2.4 Rättigheter och Rättsskipning</i>	8
<i>2.5 Tre centrala begrepp</i>	9
<i>2.6 Samhällsresurser och fördelning</i>	11
<i>2.7 Beslutsfattande och politiska idéer</i>	11
<i>2.8 Vad vill skolan lära ut?</i>	11
3. Tidigare forskning	12
<i>3.1 Traditionell undervisning</i>	12
<i>3.3 Emancipation</i>	13
<i>3.5 Ungdomars demokratikompetens</i>	14
<i>3.6 Skolans demokratiundervisning</i>	14

3.7 Instrumentell lärande	14
4. Teoriavsnitt	15
4.1 Demokratibegreppet.....	15
4.2 Elevernas demokratikompetens.....	16
4.3 Möjliga anledningar till skillnaderna	16
4.4 Aktiva medborgare	16
4.5 Demokratiska aktiviteter	17
4.6 Skillnaderna	17
4.7 De tre olika demokratisynerna.....	18
4.8 Republikanska demokratisynen.....	19
4.9 Liberalistiskt demokratisyn	20
4.10 Strukturalistisk demokrati	21
5. Material och Metod	22
5.1 Metod	22
5.2 Material.....	22
5.3 Validitet.....	23
5.3 Reliabilitet.....	23
5.4 Etiska ställningstaganden	24
6. Analys	24
6.1 Analys av skolmaterial	24

6.2 Liberal demokrati.....	25
6.3 Republikansk demokratisyn.....	27
6.4 Strukturell demokrati	29
7. Resultat.....	31
8. Utgångspunkter för framtida studier	34
Referenser	35

Förord

Jaha då sparade jag förorden till sist. Lite kul kanske men jag kommer att göra dessa förord korta och koncisa. Till att börja med så vill jag tacka min handledare som har hjälpt och stöttat mig under arbetets gång. Han har hjälpt mig på vägen till ett arbete jag kan vara stolt över. Jag vill ge ett extra tack till Åsa och Staffan som har lästigenom arbetet som påpekat stavfel och formuleringsfel i min text. Det har varit en tuff resa genom detta arbetet men nu är det klart.

En japansk idiom har peppat mig genom arbetets gång, 一期一会 vilket kan översättas som "en gång i livet". Detta arbete har varit kul, intressant och framförallt utmanande. Jag kommer bara skriva mitt examens arbete en gång i mitt liv och det är något som jag har uppskattat att få göra. Detta är det arbete du är på väg att läsa nu. Så jag önskar dig en trevlig läsning!

2021

Filip Emsfors Rönn

1. Inledning

Det talas ofta i kretsarna runt skolan om demokrati och hur viktig den är. Skolverket har gett lärarna i uppdrag att forma elever till demokratiska medborgare. Samtidigt som lärarna utbildar eleverna i samhällskunskap så ska de även bilda elever till demokratiska medborgare. Detta arbete kommer därför att lägga fokus på just utbildningen inom samhällskunskapsämnet och bildningen av elever till demokratiska medborgare. Fokus ligger på hur skolan påverkar elevernas kunskaper om demokratin i Sverige. Målet med arbetet är att undersöka hur elever i den svenska skolan inhämtar kunskaper om demokratin i Sverige samt hur de bildas till demokratiska medborgare. Detta är viktigt att veta eftersom eleverna en dag kommer att rösta på olika partier som kommer att styra Sverige. Samhällskunskapsämnet har även en unik plats i att fostra demokratiska medborgare. Inom samhällskunskapen arbetar läraren och elever aktivt med olika frågor som just handlar om demokrati.

1.1 Syfte och Frågeställningar

Syftet är att få en större förståelse om det skolmaterial som elever använder sig av. I detta arbete undersöks olika samhällsvetenskapliga material så som böcker, broschyrer, arbetsmaterial, prov och studieklipp. Alla dessa olika material är sådant material som elever i samhällskunskap kan stöta på i dagens skola. Följande frågeställningar undersöks:

Vilken eller vilka demokratisyner är vanliga att hitta i dagens samhällskunskapsmaterial för högstadiet, och vad är signifikativt för de materialen?

2. Bakgrund

2.1 Kursplanen i samhällskunskap

Skolverket (2018) belyser vikten av samarbete mellan människor i samhället och runt om i världen. Eftersom Skolverket vill skapa aktiva medborgare som kan ta del av samhället blir

det därför viktigt att undersöka vad det är som lärarna lär ut till eleverna. För att förstå vad som Skolverket vill att eleverna ska lära sig på samhällskunskapslektioner är det viktigt att vet vad kursplanen innehåller som Skolverket gett ut till skolorna runt om i landet. Därför kommer Lgr 11 att beskrivas och förklaras för att skapa en bra bakgrund för detta arbete.

2.2 Individer och gemenskaper

Skolverket (2018) skriver i kursplanen för samhällsvetenskap att elever ska få en heltäckande uppfattning om samhällets styrkor och svagheter. I de olika samhällsaspekterna ingår sociala, ekonomiska, miljömässiga, rättsliga, mediala och politiska aspekter. Skolverket vill att elever ska hitta sin identitet som medborgare i Sverige, känna till det svenska välfärdssystemet och immigration. Skolverket fokuserar på att det är den enskildes ansvar att lära sig om demokrati och det svenska välfärdssamhället.

2.3 Information kommunikation

Enligt Skolverket (2018) har medierna en stor roll för demokratin i samhället. Medier sprider information och kommunikation, undersöker maktstrukturer, skapar underhållning, sprider information och skapar åsikter och kan på så sätt påverka samhället. Information och kommunikation sprids via olika medier så som sociala medier, nyhetstidningar, tv, radio mm. Skolverket påpekar vikten av det personliga ansvaret när man använder sociala medier.

2.4 Rättigheter och Rättsskipning

De centrala målen i samhällskunskapsämnet handlar om de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen. I de centrala målen ingår det att lära sig om vad organisationer gör för att förbättra de mänskliga rättigheterna runt om i världen. I de centrala målen ingår även läran om olika nationella minoriteter som till exempel samer och vad deras särställning som urbefolkning innebär. Skolverket belyser även vikten av att lära sig om demokratiska rättigheter och skyldigheter för medborgare i olika samhällen runt om i världen samt vilka demokratiska dilemman som kan uppstå i demokratiska länder. Elever behöver även läsa om var gränsen ligger mellan yttrandefrihet och kränkningar i sociala medier. Även hur det svenska rättssystemet fungerar och vad kriminalitet är. Vad våld och organiserad

brottslighet är tas upp i Skolverkets centrala mål (2018). Elever får även lära sig om vad kriminalvårdens uppgifter är och vad som händer med brottsoffren.

2.5 Tre centrala begrepp

Tre viktiga begrepp att känna till om demokrati enligt Englund, (2005) är: patriarkaliskt tankesätt, vetenskapligt rationella konceptionen och demokratiska konceptionen. Det första begreppet som Englund presterar är det patriarkaliska tankesättet. Det är inget nytt begrepp som Englund har skapat själv utan det har funnits under en längre tid men i denna kontext så kan det ändå vara bra att känna till. Kontexten är alltså hur skolan har lärt ut olika sätt att tänka. Med det patriarkaliska tankesättet inom skolan menas vilken utbildningssyn som har styrts den svenska skolan. Det patriarkaliska tankesättet styrde den svenska skolan ända fram till mitten av andra världskriget. Det viktigaste politiska tankesättet under denna tid var just att värna om det svenska och det religiösa. Framförallt var det kung, fosterland och den kristna etiken som var viktigt. Enligt Englund har det patriarkala tankesättet styrts det svenska skolsystemet under längst tid. I skolan ansågs läraren vara ledare och eleverna skulle integreras i samhället som nationens medborgare.

Nästa begrepp som Englund lyfter är den vetenskapliga rationella konceptionen. Det vetenskapliga rationella tankesättet baserar sina tankegångar på objektivitet och fakta. Denna konception ställde ofta frågor för att förklara verkligheten. Frågorna skulle kunna besvaras med vetenskapliga bevis och fakta. För att besvara frågorna utförde man experiment och statistiska test. Målet enligt Englund med den vetenskapliga rationella konceptionen var att förstå, förutse och kunna kontrollera. Detta tankesätt var populärt under 1970-talet. Den vetenskapliga konceptionen fick inte lika stor påverkan som det patriarkala eftersom den demokratiska konceptionen påverkade styrningen. Englund skriver att skolans tankesätt fortfarande grundar sig på den vetenskapliga rationella konceptionen men att den till viss del är förändrad jämfört med 1970-talet och mer demokratisk.

Det tredje och sista tankesättet som Englund presenterar är den demokratiska konceptionen. Denna har till skillnad från de andra två aldrig varit dominerande utan mer som ett slags tillägg till det vetenskapliga tankesättet. Englund menar att det alltid har funnits en mycket stark vilja att skolan skall vara progressiv. Skolan skall vara demokratisk plats där ungdomar kan utveckla sina kunskaper. Det demokratiska tankesättet är dynamiskt och i ständig förändring på grund av att den anpassas efter ett demokratiskt synsätt. Englund menar att detta demokratiska synsätt är vitalt för att fördjupa och bevara demokratin i samhället.

Dessa tre begrepp är signifikanta för att förstå bakgrunden till hur skolans värld ser ut och har sett ut genom tiderna. Utifrån dessa begrepp kan man även förstå hur skolan har utvecklats till det den är just idag. Englund menar att dagens skola är en vetenskaplig rationell skola med influenser av det demokratiska synsättet. För att förstå den nuvarande kursplanen som Skolverket tagit fram på ett djupare och mer nyanseras vis kan det underlätta om man förstår begreppen.

Ideologier är även ett intressant begrepp som kommer ha stor tyngd för att få en förståelse för hur skolan ser ut idag. Enligt Englund (2005) är det viktigt att man inte ser ideologierna som statiska rum där människors aktioner aldrig utvecklas och förändras. En människas ideologi är alltid aktiv och blir ständigt bemött av olika frågor och situationer där den blir utmanad och kanske till och med utvecklas och förfinas. Människors ideologier är alltid närvarande i samhället och även i klassrummet. Även eleverna är närvarande i denna förändring och skapande av olika ideologier. Därför menar Englund att lärarna har en viktig roll för att hjälpa eleverna att utveckla sina ideologier.

En vanlig typ av ideologi är de politiska ideologierna. Dessa kan vara liberalism, socialism och konservatism vilka man kan läsa om i skolans litteratur. Den andra sortens ideologi, är den dominerande ideologin. Detta är den ideologi som staten har och ändras varje gång staten byter regering. Denna är oftast aldrig statiskt utan

förändras hela tiden när de olika partierna diskuterar och kompromissar med varandra för att lösa olika frågor.

Den tredje och sista ideologin som Englund lyfter, kallas för den hegemoniska ideologin. Med hegemonisk ideologi menas att den absoluta majoriteten i hela samhället har samma ideologi. För att det ska kallas en hegemonisk ideologi måste nästan alla i ett samhälle se något som en självklarhet. Enligt Englund är dessa tre ideologier intressanta eftersom man då kan förstå bakgrunden till olika ideologier och då kan urskilja dem från varandra samt få en bättre förståelse om vilka krafter som påverkar skolan. Därför är distinktionen av dessa olika ideologier viktig att förstå eftersom olika ideologier och olika typerna av ideologier påverkar skolan och eleverna.

2.6 Samhällsresurser och fördelning

Enligt Skolverket (2018) handlar de centrala målen i samhällskunskapsämnet även om hur hushållen och företagens ekonomi hänger ihop men även om hur länder och regioners ekonomi hänger samman. Samhällets resurser och fördelning av resurser handlar om arbetsmarknaden och skillnaderna mellan olika människors ekonomiska resurser, makt och inflytande. Begreppen jämlikhet och jämställdhet lyfts upp.

2.7 Beslutsfattande och politiska idéer

Inom samhällsvetenskapen beskriver Skolverket (2018) även centrala mål inom olika politiska ideologier och hur politiken har utvecklats i Sverige. Även hur det svenska politiska systemet fungerar med EU, riksdag, regering, landsting och kommuner ingår i de centrala målen. Aktuella samhällsfrågor, konflikter, hotbilder både inrikes och utrikes benämns i de centrala målen samt vad individer kan göra för att påverka de beslut som tas och hur man kan förändra samhällsutvecklingen.

2.8 Vad vill skolan lära ut?

Skolverket skriver i lgr11 att skolan ska vila på demokratiska grunder och att skolan ska skapa en livslång lust att lära. Skolverket vill att varje individ ska

känna sig trygg och säker samt att man respekterar andra människor i samhället oavsett vem de är. Skolverket vill att skolan ska representera det goda med det svenska samhället och att eleverna ska bli ansvarstagande individer som kan visa generositet, solidaritet, respekt och medlidande för alla världens människor. Enligt Skolverket ska skolan ha som mål att vara öppen, allsidig och att alla elever ska kunna ha egna åsikter samt kunna dela dem på ett bra och funktionellt sätt. Enligt Ekman (2007) är förhoppningen att eleverna skall få med sig dessa demokratiska grunder ut i vuxenlivet och att de ska vara redo att delta i demokratiska aktiviteter som till exempel att rösta i olika val.

3. Tidigare forskning

3.1 Traditionell undervisning

I boken skriven av Gert Biesta vid namn (*Undervisningens Återkomst, 2019*) lyfter författaren traditionell undervisning. Han skriver även om hur skolan styrs inifrån samt ifrågasätter varför traditionell undervisning skulle vara dålig. Biesta (2019) definierar traditionell undervisning som att när läraren är den pedagogen som styr och ställer. Läraren står längst fram i klassrummet och presenterar informationen som eleverna tar åt sig genom att lyssna. Som kontrast till den traditionella undervisningen finns den moderna undervisningen vilken fokuserar på individen och dennes behov för att få den att lyckas. I den moderna undervisningen är läraren i dialog med den enskilda eleven istället för att ge alla elever samma undervisning. Därför kan undervisningsmaterialet samt hur de tar åt sig information i samhällsvetenskap ha en påverkan på elever.

3.2 Demokratisk socialisationsagent

Broman, (2009) skriver att skolan är en viktig del för ungdomar. Skolan skapar en grund för elevers förståelse för den svenska demokratin. Demokratisk socialisationsagent innebär att skolan påverkar elever till att bli demokratiska medborgare och förbereder elever till att orientera sig i samhället. Skolan måste därför aktivt arbeta för att bilda eleverna till att bli demokratiska medborgare. Skolan behöver också skapa värden som stannar kvar hos elever även efter att de har avslutat sin utbildning. För att kunna kalla skolan för en demokratisk socialisationsagent behöver skolan vara det forum som ger ungdomar förståelse för demokrati.

Olika anledningar till att skolan kan bli en demokratisk socialisationsagent kan vara synen på traditionella lärostilar. Lärarens traditionella undervisning innebär att läraren föreläser för eleverna. Läraren föreläser för klassen och eleverna lyssnar och antecknar. Motsatsen till det traditionella är det moderna sättet att lära ut. Det moderna sättet att lära ut innebär att elever inhämtar kunskaper själva men även via dialoger och diskussioner mellan elever.

3.3 Emancipation

För att undersöka elevers kunskaper i demokrati brukar man tala om emancipation. Emancipation innebär frigörelse från att vara fast i okunskap och att eleverna blir medvetna medskapande subjekt som inser att de kan skapa ett eget liv och därmed påverka sin egen framtid. Om skolan är emancipatorisk kan den lära elever den kunskap de behöver så att elever får förutsättningar att agera i samhället (Biesta, 2019). 3.4 Undersökningar om demokratiundervisning och elevers demokratikompetens

Utifrån syftet valdes två artiklar ut. En skriven av Tiina Ekman (*Demokratisk Kompetens: Om gymnasiet som demokratiskola*, 2007) och det andra från Anders Broman (*Att göra en demokrat: Demokratisk socialisation i den svenska gymnasieskolan*, 2009) vilka ansågs informativa och relevanta för studien.

3.5 Ungdomars demokratikompetens

Ekman skriver om skolans demokratiuppdrag. Hon gör en intressant diskussion om utbildning och bildning i skolan med fokus på demokrati och demokratikompetens. Eftersom alla elever oavsett linje, både högskoleförberedande och arbetsförberedande linjer på gymnasiet läser samhällskunskap A har hon utfört en enkätundersökning. I undersökningen ingick 2 645 ungdomar som läste samhällskunskap A från olika linjer. Fokus på undersökning var att kartlägga ungdomars demokratikompetens. Några frågeställningar som kommer att undersökas mer i detalj är sådana som handlar om elevers demokratisjälvförtroende. Med det menas hur kunniga eleverna upplever sig själva i olika samhällsfrågor jämförelse med jämnåriga. Intressant är även att ta reda på hur angelägna elever är att delta i olika demokratiska processer såsom att rösta och protestera. Förutom att undersöka elevers demokratiuppfattning undersöker Ekman även skolans demokratiuppdrag, tolkar och utreder den. Ett centralt begrepp i Ekmans text är demokratikompetens och aktiv medborgare.

3.6 Skolans demokratiundervisning

Anders Bromans text handlar om hur skolan är en så kallad demokratisk socialisationsagent. Broman undersöker hur och vilken påverkan skolan har på elevernas socialisation till samhället. Broman beskriver även olika politiska ideologer med fokus på politik och demokrati. Nyckelbegreppet i Bromans text är demokratisk socialisationsagent och han trycker på att det finns en vedertagen förståelse om att skolan formar eleverna till att bli demokrater. Skolverket ger lärarna ett ansvar att skapa demokratiska elever med hjälp av kursplanen. Broman menar att det finns olika uppfattningar om hur effektiv skolan är på att påverka ungdomar och deras tänkande.

3.7 Instrumentell lärande

Biesta, 2019 menar att instrumentellt lärande om demokrati kan vara problematiskt eftersom det kan leda till att elevers agerande sker reflexmässigt.

Om en lärare endast lär sina elever om hur många politiker som sitter i riksdagen så får eleverna ingen insikt i om hur det verkligen fungerar i riksdagen. Han menar att elevers kunskaper behöver vara fördjupade för att få en förståelse för sammanhanget för att bli aktiva samhällsmedborgare. För att förhindra att lärandet blir förenklat och instrumentellt behöver läraren göra processen eftertänksam (Biesta, 2019). Biesta menar att demokrati inte är ett passivt styrningssätt utan det kräver av eleverna är aktiva för att det inte skall bli instrumentell inläring.

4. Teoriavsnitt

4.1 Demokratibegreppet

Begreppet demokrati kommer att ligga inom stort fokus under detta arbete därför är det viktigt att begreppet blir definierat för att undvika otydligheter eller missförstånd. För att börja på samma grund så skulle jag vilja använda mig av Riksdagens definition som finns på deras hemsida. Den lyder:

Demokrati betyder ungefär folkstyre eller folkmakt. En grundtanke med demokrati är att den som är medborgare eller bor i ett land ska ha möjlighet att vara med och tycka till om hur landet ska styras, till exempel genom regelbundna val.
(Riksdagen, 2021)

Detta är en god grund men den är inte fullständig och enligt Skolverket bör alla lärare få elever att tänka om:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor.
(Skolverket, 2019)

Detta är något som Skolverket poängterar och det är en anledning till varför det är med i definitionen under detta arbete. (Skolverket 2018) Min motivation för att ha med detta i begreppet demokrati är för att dagens demokratiska länder trycker också ofta på det som Skolverket lyfter i det citatet.

4.2 Elevernas demokratikompetens

Ekman (2007) undersökte vad gymnasieelever kan, tror och vet om demokrati i Sverige. Undersökningen visar att majoriteten av ungdomarna inte upplevde att de kunde mer om politik än andra jämnåriga. Undersökningen visade dessutom att eleverna ansåg att de inte hade tillräckliga kunskaper om politiska frågor. Detta tolkade Ekman som om att de svenska eleverna hade dåligt självförtroendet vad gällde kunskaper om demokrati. Undersökningen visade dessutom att de ungdomar som hade högst kunskaper inom demokrati läste natur- och samhällsorienterande ämnen. De elever som gick yrkesförberedande utbildningar hade sämre kunskaper inom demokrati. Lägst politiskt självförtroende hade elever på yrkesförberedande utbildning där tjejer var i majoritet. Bäst kunskaper om demokrati hade de elever som gick IB eller naturvetenskapligt program. Sämst kunskaper om demokrati hade de som gick yrkesförberedande program.

4.3 Möjliga anledningar till skillnaderna

Ekman (2007) lyfter olika orsaker till varför det skiljer mellan elevers olika kunskaper om demokrati. En orsak kan vara elevers olika ambitionsnivå. Om man som elev inte når upp till sin ambitionsnivå vad gäller kunskaper om demokrati leder det till dåligt självförtroendet vad gäller demokratikunskaper. En annan orsak kan även vara att skolan som en demokratisk socialiseringsagent kan förmedla kunskaperna om demokrati bättre på de killdominerande programmen än vad de gör på de tjejdominerande programmen. Ytterligare en orsak till varför det skiljer mellan elevers olika kunskaper om demokrati kan enligt Broman (2009) vara att är skolan lyckas nå fler elever och därmed ökar möjligheten att fler elever får bättre kunskaper vad gäller demokrati.

4.4 Aktiva medborgare

Skolverket vill skapa aktiva medborgare men enligt Englund, (2007) får elever på yrkesförberedande program mindre utbildning i samhällsorienterande ämnen. Gymnasieelever på studieförberedande kurser får en fördjupad och mer komplett

samhällsorienterad undervisning än elever på yrkesförberedande program. Anledningen till att elever på yrkesförberedande program inte får fördjupad undervisning i samhällsorientering är att den samhällskunskapsorientering elever får i grundskolan anses vara tillräcklig enligt Skolverket. Detta är enligt Englund (2007) en orsak till att elever som går yrkesförberedande program har mindre förståelse för demokrati i samhället.

4.5 Demokratiska aktiviteter

I Ekmans avhandling (2007) undersöktes även gymnasieelevers vilja att delta i demokratiska aktiviteter så som valdeltagande, partimedlemskap, demonstration och trafikblockering. Vad gäller valdeltagandet hade majoriteten av gymnasieeleverna för avsikt att rösta i riksdagsval. Men minoriteten av gymnasieeleverna kunde inte tänka sig att vara medlem i något riksdagsparti. I frågan om att delta i en demonstration skulle majoriteten av gymnasieeleverna inte eller förmodligen inte delta. Det var heller inte heller troligt att de skulle delta i trafikstoppning. Studien visade även att majoriteten av de elever som gick det naturvetenskapliga programmet skulle rösta men endast drygt hälften av de som gick yrkesförberedande program hade för avsikt att delta i valdeltagande till riksdagsval.

4.6 Skillnaderna

Ekmans studie (2007) visar att det finns skillnader mellan elever i arbetsförberedande program och elever som går högskoleförberedande program. En av skillnaderna är att de som går arbetsförberedande program inte är villiga att delta i samma utsträckning när det kommer till att rösta som de elever som går högskoleförberedande program. Enligt Ekman kan en av orsakerna vara att elever som går yrkesförberedande program ha lågutbildade föräldrar. En annan orsak kan enligt Ekman vara att majoriteten av elever som går högskoleförberedande program når upp till skolans demokratiuppdrag och att skolan lyckats med att vara en demokratisk socialisationsagent inom dessa program men att skolan misslyckats för de elever som läser arbetsförberedande program.

Sammanfattningsvis finns det olika faktorer som påverkar elevers kunskaper i samhällskunskapsämnet. Faktorer som påverkar gymnasieeleverna är beroende på vilken linje de studerar. Vissa gymnasieutbildningar har en mer fördjupad undervisning i samhällskunskap och lyckas därmed att vara en demokratisk socialisationsagent. De gymnasieutbildningar som lyckas bäst är framförallt de linjer som är högskoleförberedande. En annan faktor som påverkar elevernas demokratikompetens är beroende på elevernas ambitionsnivå. Men även vilken utbildning gymnasieelevernas föräldrar har påverkar elevernas kunskaper i samhällskunskapsämnet. Elever som går yrkesförberedande program har ofta lågutbildade föräldrar och därmed har de även sämre förutsättningar.

Trenden som dras av tidigare studier om hur elever blir påverkade av samhällskunskapsämnet visar att elever som har goda kunskaper i grundskolan kan välja att studera på högskoleförberedande program. På högskoleförberedande program är samhällsorienterade ämnen på en annan nivå jämfört med yrkesförberedande program. Elevers ambitionsnivå påverkar även deras kunskaper om demokrati. Om skolan lyckas vara en demokratisk socialisationsagent når elever upp till skolans demokratiuppdrag.

4.7 De tre olika demokratisynerna

Demokrati har under lång tid blivit allt mer vanlig som statsskick i hela världen. Under 1970-talet var två tredjedelar av alla stater auktoritära, det har förändrats under de senaste 40 åren. Numera är det så att demokrati är det mest prominenta statsskicket i världen och väljare kan rösta på olika politiker som sedan ska representera deras vilja i samhället. Om detta skriver Held (2006) i sin bok om Demokratimodeller. Held (2006) skriver om olika sorters av demokratier i sin bok *Models of democracy*. I detta arbete har hans tre olika förklaringar av demokratier använts för att sedan analyseras vad det är för demokratisyn som används i skolornas material idag. De tre olika demokratisynerna är olika varandra och som Held lyfter fram finns olika idéer om av vad som är viktigt i en demokrati. De tre olika demokratisynerna är den liberala demokratin synen, den republikanska demokratisynen och

den strukturalistiska demokratisynen. Dessa tre sätt att se på demokrati kommer att presenteras i de kommande sidorna.

4.8 Republikanska demokratisynen

Den republikanska demokratisynen enligt Held (2006) anser att en demokrati kan endast fungera om hela folket är aktivt och bestämmer över sin personliga frihet. Om inte befolkningen är med och bestämmer kommer andra att bestämma över dem. Utifrån det republikanska synsättet kan man enligt (Held 2006) tolka det som att det inte går att lita på politiker. Om inte befolkningen i landet är aktiva i det demokratiska systemet så kommer systemet att falla och landets invånare kommer att bli utnyttjade av de som styr. Enligt Held är befolkningen i en demokrati aktiva i politiken och gör politiken till en del av sin vardag. Held skriver att befolkning i en demokrati är egocentrisk och oftast tänker på hur politiken kan hjälpa en själv.

Att se på demokrati utifrån det republikanska sättet innebär att olika grupper i samhället ställs mot varandra. Vissa grupper kommer att försöka sprida sina intressen och andra grupper i samhället kommer att försöka försvara sina. Därför är det enligt det republikanska sättet viktigt att det finns en frihet att uttrycka sig och en frihet att skapa organisationer. Friheten skall finnas i grupper som de skapar där de kan argumentera och försöka påverka varandras åsikter.

Något som den republikanska synen anser är viktigt är att det finns många olika val. I valen ska man rösta om vem eller vilka som skall styra de olika statliga nivåerna. Motivet till den republikanska synen grundar sig på åsikten att det inte går att lita på politiker. Om ett land har många olika val kommer korrupta politiker inte kunna utnyttja befolkningen lika enkelt. Republikanismen kräver därför mycket av befolkningen som måste vara aktiva i valen, risken är annars att man som invånare blir utnyttjad av politiker. Tilltron på staten är misstänksam vilket leder till att man utifrån den republikanska synen inte vill ge staten för mycket makt. Ett exempel på detta är att de inte litar på hur politiker stiftar lagar.

Republikanska demokratisynen anser att en politiker aldrig skulle stifta en lag som minskade ens egen politikens makt (Held 2006)

4.9 Liberalistiskt demokratisyn

Liberalism har en teoretisk grund och därför skiljer sig den från republikanismen och strukturalismen. Liberalismens grund kallas för naturtillståndet. Naturtillståndet kan förklaras som att människan befinner sig i naturen, fri från statliga förpliktelser och har möjlighet att leva hur den vill. Held (2006) skriver att John Locke uttryckte sig som att när människorna var i naturtillståndet så var de fria, det enda som människorna behövde oroa sig för var naturlagarna. Held (2006) skriver även om enkla moraliska frågor som att människor inte skulle ta varandras liv eller kränka varandras friheter.

Inom naturtillståndet anses alla människor som fria och jämlika, alla människor har rätt att skapa arbete åt andra och bestämma över dem som arbetsgivare. Alla människor har en egen rätt att äga föremål och mark. Held (2006) lyfter även några konflikter inom naturtillståndet. Det finns individer som inte respekterar andra människors frihet, därför måste lagar finnas. Eftersom olika människor kan ha olika åsikter kan konflikter uppstå. Därför är det viktigt att det finns ett opartisk juridiskt system i samhället som skapar lagar så att alla människor kan leva tillsammans fria från förtryck. Det är även så att om individer inte är samspelade och inte samarbetar kommer det finnas möjlighet att andra aktörer utomlands försöker ta deras frihet. Därför anser den liberala demokratin att staten bör skapa en armé som skyddar befolkningen i landet. Held (2006) förklarar även Lockes tankar om varför staten ska finnas. En demokratisk stat ska finnas eftersom det är statens uppgift att se till att det finns förutsättningar för folket att agera som de vill, eftersom det är folket som vet bäst, inte staten. Enligt liberalismen är det folket som ska bestämma vad som är bäst för dem själva. Demokratin ska fungera med en majoritetsstyrning. Där staten ska se till så att alla individers rättigheter uppehålls med hjälp av de lagar som är skapade.

Den liberala demokratin kräver inte enligt Held (2006) att alla medlemmar är lika aktiva som i den republikanska demokratin utan här röstar medborgarna fram några representanter

som sedan ska följa det som folket har röstat om. I teorin kan politikerna ha makten så länge de vill. Om maktavare bryter mot överenskommelser eller lagar som folket har kommit överens om måste politikern avgå. Risken är annars att det blir det ett uppror bland befolkningen och en ny regering bildas.

4.10 Strukturalistisk demokrati

Den tredje och sista demokratisynen som kommer att användas i arbetet är den strukturalistiska demokratin. Det som skiljer sig mellan den strukturalistiska synen och den republikanska samt den liberalistiska synen är att den första tror på en stark stat. Held (2006) tolkar Karl Marx som att den strukturalistiska demokratin kräver en hög politisk ambition av både politiker och medborgare.

Marx idéer om denna typ av demokrati grundar sig på tanken om arbete och produktion. Tanken är att den ägande klassen alltid kommer att försöka att exploatera sina arbetare genom att bland annat göra deras arbete instrumentellt. Lyckas den ägande klassen göra arbetet instrumentellt så blir arbetarna utbytbara och förlorar sin makt över produktionsägarna. Detta är en av grundtankarna inom den strukturalistiska demokratin och för att hindra att arbetet blir instrumentellt anser Marx att staten ska befinna sig mellan dessa två grupper och förhindra att ett sådant scenario blir verklighet. För att en stat ska nå Marx mål behövs olika val som ser till att det politiska styret är i en ständig rotation. Held (2006) skriver till exempel att Marx anser att staten ska äga kollektivtrafiken och se till att alla barn får gratis utbildning. Det innebär att den strukturalistiska demokratin fokuserar på att skapa reformer som höjer levnadsvillkoren för alla medborgare i landet. Istället för att försöka göra det bättre för en viss grupp människor så inför den strukturalistiska staten reformer som höjer hela samhället. De två exemplen som lyfts tidigare är ett exempel på sådana reformer. Held (2006) skriver även att Marx menade att demokrati är ohållbart i ett kapitalistiskt samhälle eftersom de demokratiska processerna blir nedtryckta av produktionsprocesserna som existerar inom kapitalismen det vill säga exploatering av arbetarklassen. Men samtidigt som Marx såg det positiva med en stark och pålitlig stat såg han att i statens inre finns det en byråkrati som är ett hot mot den demokratiska ledningen.

Inom byråkratin är byråkratens egen karriär det viktigaste. För att byråkraten ska kunna behålla sin position så behöver de vara lyhörda och lyssna på de högre uppsatta, eftersom det anses att de vet statens bästa. Men när byråkraten gör det så är det inte statens bästa utan den avdelningens bästa. Marx försätter även att kritisera byråkratin med att kalla den en evig cirkel som ingen kan lämna. Där de högst uppsatta förlitar sin information på de under sig medan de andra tolkar sin förståelse från den högst uppsatta. Vilket kan leda till att de missleder varandra.

5. Material och Metod

5.1 Metod

Den metod som kommer att användas är en kvalitativ metod utifrån en kvalitativ dokumentanalys enligt Denscombe (2018). Datainsamlingen hämtas ur vardagliga situationer som vanligtvis förekommer i dagens högskoleklasser. Detta arbete hämtar även datainsamling från tidigare undersökningar där man fokuserat på hur elever har upplevt sina samhällskunskapslektioner och vad de har lärt sig. Enligt Denscombe (2018) är denna kvalitativa metod relevant på grund av att den datainsamling som gjorts.

5.2 Material

De skolmaterial som analyseras är material som vanligtvis förekommer under samhällskunskapslektioner på högstadiet. Två olika arbetshäfte från en högstadieskola om *Lag och rätt* (2021) kommer att analyseras. Dessa två häften hanterar samma ämne vilket är lag och rätt men har olika innehåll. Sedan kommer ett *Media prov* (2021) från Fröknegårdens högstadium samt det nationella provet från 2013 för samhällskunskap att undersökas. Vidare kommer två olika områdesplaneringar som lärare från Nannaskolan har laddat upp på Unikums skolbank att analyseras. Den första områdesplaneringen är *Samhällskunskap i årskurs 8* (2019), Nannaskolan. Den andra områdesplaneringen är från Gunnesboskolan och heter *Samhällskunskap Lag och rätt åk 7C* (2021). Även några digitala material har analyserats. De digitala materialen är fyra olika

skolmaterial skapade av riksdagen för högstadiet, de heter *Riksdagen i samhället* (2020), *Demokratin i samhället* (2020), *Demokratens handbok* (2020) och *Från förslag till lag*. De två sista materialen som analyserats är ett videoklipp från Studi vid namn *Så styrs Sverige (Samhällskunskap)*(2019) och en sida från SO-rummet vid namn *Demokrati* (2021).

5.3 Validitet

För att kunna säkert kunna använda sig av de olika texterna behöver de vara validerade till den forskning som ska utföras.

Texten skriven av Tina Ekman undersöker hur elever besvarar frågor om hur de hade agerat i olika situationer vilket undersöker elevernas demokratisering. En fråga undersöker till exempel om eleverna hade velat delta i att rösta på ett parti i ett val, en annan fråga handlade om hur eleverna hade gjort för att göra sin röst hörd i en demokratisk fråga. Tina Ekman har undersökt en mängd olika frågor som inte svarar på undersökningens syfte och därför har vissa av hennes undersökningsfrågor valts bort. Men frågor som svarar på syftet har tagits med eftersom de ansågs relevanta. Det är även så att Ekman har frågat olika typer av elever på olika sorters skolor och gymnasielinjer i hela Sverige. Eftersom hennes arbete utgår från olika gymnasielinjer kan delar av hennes arbete användas i denna undersökning. Det är även så att Ekman har undersökt skillnaden mellan killar och tjejer, vilket gör att det är möjligt att se en skillnad mellan de båda grupperna. Därför anses hennes avhandling uppfylla validitetskravet.

5.3 Reliabilitet

Viktigt är att det material som presenteras i undersökningen presenteras på ett korrekt sätt och att forskaren i arbetet är objektiv samt att inte personliga åsikter blandas in i analysen. Analysen kommer att göras med hjälp av olika citat från det material som har används för att göra arbetet transparent och göra det möjligt för läsaren att själv tolka hur och vad det är som analyserats.

5.4 Etiska ställningstaganden

Som forskare är det viktigt att man inte bryter mot några etiska regler. I detta forskningsarbete har inga personer varit intervjuade och inga grupper människor har besvarat några enkäter, därför har inga personliga uppgifter behövts förvaras på ett säker vis. För att vara så pålitligt som möjligt i analysen är det viktigt att forskaren är så objektiv som möjligt när den analyserar materialet. Vetenskapsrådet har skapat fyra olika guider som alla forskare ska försöka hålla sig till. Det första är att alla forskaren ska försäkra sig om att arbetet är gjort i högsta möjliga prestation av forskaren. Det andra är att forskaren ska presentera materialet i forskningsarbetet på ett ärligt, säkert och öppet vis. Den tredje och fjärde punkten som rådet presenterar handlar om att forskaren ska visa respekt för omgivningen, samhället och kunna hantera konsekvenserna som kan skapas efter forskningen som har gjorts.

6. Analys

6.1 Analys av skolmaterial

I den kommande delen kommer det skolmaterial som används i samhällskunskapsämnet analyseras. Detta material kommer att analyseras med hjälp av de tre olika demokratisynerna liberalistisk, republikanskt och strukturalistisk som har förklarats i tidigare delar av arbetet. När dessa material analyseras har frågeställningarna i arbetet stor betydelse utifrån hur de är formulerade samt vilka svar frågeställningarna i materialen är ute efter. Men det är inte bara vilka frågor som ställs som är intressant utan även vilka frågor som inte ställs. Eftersom fokus i detta arbetet handlar om demokrati har materialen samlats in och läst igenom flera gånger för att säkerställa att de är relevanta för studien. För att undersöka hur dagens samhällskunskapslektioner handskas med demokrati i klassrummet har olika typer av material som kan användas av lärare i den svenska skolan samlats in. Detta material är mycket varierat och finns i olika medier. Materialen är fysiska och digitala, materialen har även olika ändamål där vissa är gjorda för att läsas medan andra är skapade för att arbeta aktivt med. Den

följande delen är ett exempel på hur material i arbetet har analyserats. Dessa material har analyserats med hjälp av de tre föregående demokratisynerna som har presenterats dvs den republikanska, den liberala och den systematiska.

6.2 Liberal demokrati

Denna analys börjar med att undersöka material som är skapat av riksdagen. Materialet är ämnat att lära elever om hur lagar skapas i det svenska samhället och är gratis för lärare att beställa. Materialet kallas för *Från förslag till lag* detta material är en affisch som förklarar hela processen från att regeringen eller riksdagen skapar en lag. På affischen inleder de med att skriva att ”*Politiker organisationer, medier, företag och allmänheten har rätt att uttrycka sin åsikt om förslaget*”. Enligt Held (2006) ger denna mening ett uttryck för en liberal demokratisyn. Held anser att den liberala demokratins mål är att individer i samhället ska kunna följa de kontrakt som skapats i det samhälle de lever i. Regeringen styrker citatet med att referera till grundlagarna om att till exempel individer har rätt att uttrycka sina åsikter.

Nästa material som presenteras är ett arbetskäfte som använts i årskurs 7. Detta material har titeln *Lag och rätt*. På första sidan i häftet ”*Lag och rätt*” står det:

Lagar är regler som vi som bor i Sverige har kommit överens om ska finnas för att vi ska kunna leva tillsammans och ha ett samhälle som fungerar på ett så bra sätt som möjligt, *Lag och Rätt*.

Utgångspunkten i detta material är att utan lagar och regler kan inte ett samhälle fungera. Alltså det som Held (2006) beskriver som naturtillståndet. I naturtillståndet är människor fria. Lagar och straff finns för att vissa individer förstör för andra. Om individer inte följer lagarna blir de därför straffade, vilket även häftet beskriver.

I häftet kan man också läsa om att poliser har rätt att använda våld mot invånare. När en elev läser detta kan elever tolka texten som om att polisen har rätt att använda våld eftersom lagen säger så och att det är den enda anledningen till att

polisen använder våld. Liknande tolkning gör även Held (2006) när han tolkar den liberala synen på polisen. Han anser att eftersom fokus ligger på rättigheten att få bruka våld hos polisen har rätt att göra det eftersom kontraktet medger det.

Nästa material kallas också för ”*Lag och rätt*” fast detta häfte är baserat på annat material än det förra. För att undvika förvirring så kommer detta ”*Lag och rätt*” häfte kallas för ”*Lag och rätt häfte 2*” i detta arbete. Detta häfte har en liknade inledande sida som det förra häftet fast detta häfte skriver:

När människor levde som vandrare och jägare var de inte fler i en grupp än att de kunde prata för att lösa gemensamma frågor. De fanns inget behov av nedskrivna lagar. Men när människor började odla marken blev bofasta och samhällen växte fram, behövde man hitta ett system för att skapa ordning bland alla invånare. (Lag och rätt 2)

Det som detta citat förklarar är naturtillståndet. Held (2006) skriver att när lagar växte fram, kunde samhälle växa upp. Omkring samhällen kunde olika delar av en stat växa upp som i sin tur skapade frihet för att invånarna så att de kunde bli så fria som möjligt. Häftet skriver även ”*Individer begår brott*”, vilket menas att när en person begår ett brott så är det den personens fel, detta tolkas som en liberal syn. Men utifrån den strukturella demokratin kan en person begå ett brott på grund av förutsättningar och strukturer i samhället. Samma häfte skriver även en fråga till eleverna där de ger svaret direkt efter frågan ”*Fundera en stund över hur det skulle vara att leva i ett samhälle utan lagar. Otrygghet skulle ganska snabbt sprida sig.*” Det är ett bra exempel på hur den liberalistiska demokratin ser på lagar i ett demokratiskt land. Den liberalistiska demokratin förutsätter, att utan lagar och regler skulle samhället fallera Held (2006).

Nästa material är ett videoklipp från Studi som förklarar hur Sverige styrs. Klippet ”*Så styrs Sverige*” börjar med att huvudkaraktären i klippet vill köpa glass med kontanter men affären tar inte emot kontanter utan endast kort. Detta tycker huvudkaraktären inte om. Då föreslår narratorn i klippet att hon ska bilda ett parti

så att hon kan förändra och skapa en lag där alla affärer är tvungna att ta emot kontanter. Detta exempel som skapas är även ett typisk liberal demokratiskt sätt att se på hur en individ ska interagera med demokratin. Här vill karaktären skapa en lag som inte hindrar henne från att vara fri och från att konsumera på sina villkor. Detta skulle Held (2006) även beskriva som en liberalistisk demokratisyn och att staten ska göra sitt yttersta för att människorna ska vara så fria som möjligt.

Nästkommande material är en områdesplanering som är hämtad från Unikums skolbank. I denna områdesplanering ska eleverna lära sig om demokrati. I områdesplaneringen har läraren skrivit text som ska informera eleverna om vad som kommer att hända under lektionerna. *”Vad har vi för rättigheter och skyldigheter?”* *”Hur fattas beslut i en demokrati?”* Held (2006) tolkar även denna planering som om att den har en liberal demokratisyn, eftersom den i planeringen ställer frågor om rättigheter och skyldigheter. Held (2006) beskriver detta som om att fokus ligger på det kontrakt som alla individer måste leva efter i ett liberalt samhälle. Därför är det viktigt att veta vad man som medborgare får och måste göra.

6.3 Republikansk demokratisyn

En vanlig hemsida som både elever och lärare kan använda sig av i samhällskunskapen är So-rummet. Detta är en gratis hemsida där det går att läsa på egen hand om olika so-relaterade ämnen. Demokrati är ett av de ämne som det går att läsa om och så här står det på hemsidan:

Genom att lyssna på nyheter och valdebatter i radio och tv, läsa tidningar och prata med familj och vänner kan du som väljare bilda dig en egen uppfattning om vilket parti och vilka politiker du vill rösta på. (SO-rummet.se)

Detta citat skulle Held (2006) tolka som ett republikanskt sätt att se på demokrati. Eftersom hemsidan vill att läsaren ska vara aktiv i politiken, bör man diskutera

demokrati med vänner och familj. Enligt Held (2006) är det viktigt att som medborgare göra politiken till en del av sin vardag, man bör lyssna på politik, på radio och titta på tv. Om medborgare inte är aktiva kan en demokrati inte fungera och politikerna kommer att ta över makten Held (2006)

Sedan skriver man So-rummet hemsida att :

Våra myndigheter har alltid kunnat granskas tack vare den insyn som våra grundlagar ger medierna och allmänheten. Detta har troligen bidragit till att Sverige inte har drabbats så hårt av korruption och maktmissbruk som många andra länder. (*SO-rummet.se*)

Held (2006) menar även att i den republikanska demokratisynen har ett politikerförakt. Här menar då So-rummet att om inte medborgarna är aktiva inom politiken hade våra politiker kunnat göra Sverige till ett korrupt land med opålitliga politiker. Utifrån det republikanska sättet att se på politiker så ser de inte alltid till landets bästa, utan de har ofta för avsikt att utöka sin egen makt.

Nästa material kommer från riksdagen. Detta material heter ”*Demokratens handbok Studiematerial från riksdagen*”. Materialet är utformat med syfte att lära elever hur de ska interagera med demokratin. Efter att häftet har förklarat lite om vad man kan göra för att påverka demokratin står det i materialet ”*Vi lever i en demokrati. Det är faktiskt vår skyldighet att engagera oss när vi känner att något är fel! Dessutom har vi skydd av grundlagarna*”. Detta tolkas som ett gränsfall mellan liberal och republikansk demokrati eftersom att de säger att det är vår skyldighet att vara engagerade, samtidigt som vi är skyddade av grundlagarna. Häftets syfte är även att vi ska engagera oss varför även det faller under en republikansk demokratisyn. I häftet står det även ”*Men viljan, engagemanget och målsättningarna måste du förstås bidra med själv*”. Här konstaterar häftet att det är upp till var och en att engagera sig politiskt. Alltså de säger att de är upp till läsaren att avgöra om den vill vara delaktig i politiken.

”Demokratin i samhället” är titeln på nästa material. Detta material är också från riksdagen och i detta häfte förklarar den för läsaren vad demokrati är och hur det kan se ut i olika länder. Häftet börjar med att ge läsaren olika citat som läsaren kan ta del av. Två av dessa citat lyder såhär *”Så länge som folket inte bryr sig om att utöva sin frihet, kommer tyrannerna att göra det för tyranner är aktiva och flitiga!”* Den säger först och främst att folket måste vara aktiva i politiken, sedan nämner att politikerna kommer ta över om folket inte är aktiv. Därför tolkas detta citat som att det manifesterar den republikanska demokratisynen. Nästa citat lyder *”Demokrati är när folket håller sin regering i schack.”* Även detta citat påtalar att folket inte kan lita på sin regering. I häftet kan man även läsa om hur demokrati skall fungera för folket. *”En förutsättning för att demokratin ska fungera är att folket verkligen vill engagera sig i politiken”*. Utifrån Held (2006) kan detta tolkas som om att arbetsmaterialet menar att demokrati inte kan existera om folket inte vill vara aktiva i demokratin. Vilket även de föregående citaten ger uttryck för vad gäller den republikanska demokratin.

6.4 Strukturell demokrati

I det första ”Lag och rätt” häftet går det att hitta några strukturella demokratiska inslag, det första är *”Det är svårt att ge ett exempel på varför någon blir en brottsling. Många saker spelar in som arv, miljö, socioekonomisk bakgrund...”* Här skyller inte häftet på att det är en brottsling som begår ett brott utan påtalar att där finns många olika samhällsstrukturer som påverkar personen. Häftet förklarar även att det beror på vilken klasstillhörighet man har i samhället, vilken antingen kan öka eller minska risken för att en person begår ett brott. Arbetshäftet föreslår även några frågor som läsaren kan arbeta med. I en av frågorna står det såhär: *”Inom polisen finns det röster om att straffmyndighetsåldern bör sänkas till 12år... Vilka fördelar tycker du det finns med detta? Vilka nackdelar tycker du det finns med detta förslag?”* Här ger häftet läsaren chansen att tänka själv om vad de anser om att sänka myndighetsåldern. I denna fråga är det viktiga själva resonemanget, vilket är en stor skillnad jämfört med när man frågar efter ett

specifikt svar. Här ger materialet läsaren chans att själv tänka och resonera om hur en lagförändring kan påverka olika delar i samhället. Enligt Held (2006) har den strukturella demokratin för avsikt att öka medvetandet hos människor om vilka strukturer som samhället har och hur en förändring i dem kan skapa olika sorters konsekvenser.

Nästkommande materialet är en områdesplanering från Nannaskolan som även går att hitta på Unikums skolbank. I denna lektionsplanering står det bland annat att *”Reflektera över mänskliga rättigheter och över vad demokrati är och hur den fungerar”*. Målet med uppgiften är att elever ska öka sina kunskaper om demokrati genom att reflektera över mänskliga rättigheter. Elever får möjligheten att utöka sitt perspektiv om ämnet istället för att endast leta efter ett svar på en fråga.

Även i nästa citat från samma områdesplanering står det vad elever skall kunna. *”Analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller”*. Enligt Held (2006) ska förståelsen för att skapa samhällsstrukturer vara i centrum av den samhällstrukturella demokratin. Här kan eleven lära sig om de olika samhällsstrukturerna och olika klasstrukturer i samhället samt att det finns olika förutsättningar för människor i samhället.

Nästa material är från 2013 års nationella prov. Provet har en mix av de tre olika demokratisynerna som nämnts i detta arbete. Men i detta arbete har frågan om den strukturalistisk demokratisynen lyfts.

I 2013 års nationella prov kam man hitta frågan. *”I Sverige har vi haft två folkomröstningar de senaste 20 åren. Vilka fördelar och vilka nackdelar kan det finnas med att ha en folkomröstning? Resonera och argumentera!”* Denna fråga har samma stil som föregående citat från ”lag och rätt” häftet där den har för avsikt att eleven ska resonera fram vad den anser om folkomröstningar, alltså det är inte själva kunskapen om folkomröstningar som är det viktiga utan det är förståelsen om folkomröstningar och förmågan att kunna resonera om det.

Det sista materialet som analyserats är ett mediaprov som är skapat för årskurs 7. Provet innehåller åtta frågor där de sju första frågorna lyder: ”Vad är...?”. Dessa frågor motsvarar liberal karaktär. Den sista frågan lyder: ”*Vad är det media gör som är så viktigt i en demokrati?*” Denna frågan kan tolkas som strukturell eftersom den frågar eleven vilka förutsättningar som finns i samhället för att kunna skapa en demokrati. Elevens svar visar vilken förståelse eleven har om olika maktstrukturer i samhället. Enligt Held (2006) är makt ett centralt begrepp och inom den strukturella demokratin skapas en förståelse för att maktens funktion är central.

7. Resultat

Efter att allt material har granskats och läst igenom flera gånger framkommer det att det finns en stor del liberalt skolmaterial att använda när elever ska lära sig om demokrati. Den liberala demokratin inriktar sig på att elever ska kunna viss kunskap utantill. Däremot inriktar sig den liberala demokratin inte på att eleverna har förmåga att reflektera utifrån sina kunskaper, vilket visar sig vara mycket vanligt i det material som har samlats in för denna undersökning. De flesta liberala material har haft fokus på att berätta för läsaren vilka rättigheter de och andra har. De har även förklarat för läsaren hur viktiga dessa rättigheter är för människor idag. Tydligt har även varit att majoriteten av frågor i prov handlar om kunskap som eleverna ska kunna utantill. Ett exempel är frågan om pressfrihet som lyder: ”Vad är pressfrihet?” ur Media prov. Denna frågan frågar endast efter vad pressfrihet är för något, inte efter om pressfrihet är viktigt eller varför pressfrihet kan behövas.

Material om den republikanska demokratin var vanlig men något mindre vanlig i skolmaterialet än material om den liberala demokratisynen. När materialet om republikansk demokrati fanns var det tydligt eftersom det materialet framhävde att läsaren skulle vara aktiv och involvera sig i demokratin. Enligt det republikanska

materialen skulle läsaren involvera sig i politiken och i de olika politiska partierna i sin vardag. Detta skulle de göra genom att diskutera politik med vänner och familj samt lyssna på radio och titta på tv. Om inte läsaren involverar sig i politiken varnade materialen för att politikerna kunde ta över makten i samhället och risken fanns att demokratin försvann. Material om den republikanska demokratin var oftast väldigt tydliga med att politiker inte går att lita på, materialet visade också att det är upp till medborgaren om det ska bli rätt förändringar.

Att hitta material som kan tolkas ur den strukturella synvinkeln var utmanande. Dock fanns det några instanser där det var möjligt att se att de fanns ett strukturellt inflytande. Den tydligaste var när ”Lag och rätt” häftet nämnde hur en person blir kriminell. Detta häftet skrev att det fanns en mängd olika faktorer som gör att en person blir kriminell. De exempel som häftet tar upp är arv, miljö, socioekonomisk bakgrund, alkohol och våld. Den strukturella demokratin vill öka förståelsen mellan vilka förutsättningar människan har och dennes makt i de samhällsstrukturer vi lever i. Undersökningen visade även att det finns tecken på en strukturell demokrati i lektionsplaneringar inte bara från skolmaterialet utan även utifrån lärarens inflytande. I områdesplaneringarna vill lärare ofta att elever ska visa att de kan resonera och argumentera för sina egna för ståndpunkter. Vilket är något som den strukturella demokratin anser är viktigt Held (2006). Om lärarens vilja och det material eleverna arbetar med är inte överensstämmer kan det uppstå en konflikt eftersom risken finns att de utgår från olika demokratiska grunder. Tydligt i undersökningen framkom det att i skolmaterialen fanns det lite om den strukturella demokratin.

Tiina Ekmans resultat av hennes skolundersökningsenkäter var att elever vill vara demokratiskt aktiva. De elever som vill vara mest aktiva är de gymnasieelever som studerar högskoleförberedande program. Elever som studerar på arbetsförberedande program har en lägre vilja att vara demokratiskt aktiva. Hennes undersökning visade även att elevers demokratikunskaper på de

arbetsförberedande programmen var sämre än hos de elever som gick på högskoleförberedande program. Hennes undersökning visade även att elever på arbetsförberedande program i högre grad svarade att deras tröskel för att ta till odemokratiska handlingar var lägre. Sist men inte minst visade Ekmans enkäter att tilltron till systemet var lägst hos elever som studerar på yrkesförberedande program. Samtidigt som de som studerar högskoleförberedande program hade höst tilltro till systemet.

Enligt Anders Bromans undersökning ser man att skolans påverkan som en demokratisk socialisationsagent som ytters liten. Bromans undersökning visar att andra faktorer är större än vad skolan är när det kommer till hur elever påverkas demokratiskt. Störst påverkan på eleverna är sociala medier, familj, vänner och andra medier runt om kring dem. När skolan lyckas påverka elever så är det oftast några enstaka barn i en klass och inte hela klassen. Skolan lyckas att socialisera de flesta elever. Därför går det att se skolan som en socialisationsagent och inte en demokratisk socialisationsagent. En orsak utifrån Bromans teori om varför den svenska skolan inte lyckas med att påverka eleverna demokratiskt kan vara orsakat av det liberala demokratiska skolmaterial som oftast används i skolan.

Slutsatsen som kan dras av denna analys är att utifrån det material som används i skolan går det att säga att materialet inte främjar elevers utveckling till att bli demokrater. Eftersom materialet som används i skolan endast söker svar på frågor som elever kan memorerar inför ett prov. Men med tiden glöms sedan denna kunskapen bort. Ekmans undersökning visar tydligt att elever som går yrkesförberedande program blir bortglömda i dagens skola. Deras demokratikunskaper är betydligt lägre än för elever på andra program samtidigt som den är så är deras motivation i att delta i demokratin är lägre än hos elever på högskoleförberedande program. För att besvara forskningsfrågan om vilka möjliga trender som man kan hitta i de studier som undersökts så finns det enligt Bromans en trend att skolan har en svag påverkan på majoriteten av eleverna och att skolan inte är den demokratiska socialisationsagent som den strävar efter. När

skolan lyckas påverka elever så har den en stort påverkar men det är sällan att den lyckas.

John Stuart Mill och hans neutrala stat och fria marknad anser att den försvarar alla i samhället, samtidigt som den skapar en frihet åt alla individer. Men verkligheten är att den strukturella demokratin ser detta som en klasskamp. Marx skulle se detta som att den liberala demokratin inte kan uppfylla den frihet som den lovar. Held (2006) tolkar att Marx menar att på grund av den fria marknaden finns det klasstrukturer i samhället. Därför tolkas det som att Marx ser det som en grund till olika samhällsstrukturer och som att den liberala demokratin inte heller skapar möjligheter för arbetarklassen att arbeta sig uppåt, vilket elever på yrkesförberedande program även har svårt för. Vi ser även detta i Ekmans enkäter, de yrkesförberedande eleverna lämnas kvar och deras demokratiska kunskaper ökar därför inte (2007).

8. Utgångspunkter för framtida studier

I framtiden hade det varit intressant att följa en klass under flera årskurser för att se hur de utvecklar sina kunskaper om demokrati. Då hade man kunnat få en bättre förståelse för hur stor påverkan skolan har över tid på elevers utveckling av demokratiska kunskaper. Det hade även varit intressant är att undersöka hur gymnasielärare i samhällskunskap lär ut demokrati till sina elever. Detta hade varit intressant för att se hur stor påverkan läraren har på elevernas kunskaper i demokrati. Ett tredje förslag är att jämföra olika samhällskunskapsböcker från olika tidseror i skolan. Då hade man kunnat se om det finns några skillnader mellan olika tidpunkter utifrån då olika ideologier styrde skolan. Alltså att göra en litteraturstudie över studiematerial som elever haft i samband med samhällskunskapsutbildning i skolan. Resultatet kan kanske spegla hur skolan, staten och samhället utvecklats över tid.

Referenser

Almgren, Ellen. 2006. *Att fostra demokrater: Om skolan i demokratin och demokratin i skolan*. Doktorsavhandling., Uppsala Universitet. <https://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A168399&dswid=-8513>

Biesta, Gert. 2019. *Undervisningens återkomst*. Lettland; Natur och Kultur.

Broman, Anders. 2009. *Att göra en demokrat: Demokratisk socialisation i den svenskagymnasieskolan*.

<http://kau.divaportal.org/smash/get/diva2:233087/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2021-03-14)

Denscombe, M. 2018. *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Ekman, Tiina. 2007. *Demokratisk Kompetens: Om gymnasiet som demokratiskola*.

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/7455/1/gupea_2077_7455_1.pdf (Hämtad 2021-02-15)

Englund, Tomas. 2005. *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimensioner*. Daidalos: Göteborg.

Eriksson Johan. 2020. *Demokratens handbok*. 8 uppl. Sverige riksdag, Tabergs. <https://www.riksdagen.se/globalassets/15.-bestall-och-ladda-ned/studiematerial/demokratens-handbok-201120-web.pdf>. (Hämtad 21-12-12)

Eriksson, Johan. 2020. *Demokratin i samhället*. 8 uppl. Sverige riksdag, Tabergs. <https://www.riksdagen.se/globalassets/15.-bestall-och-ladda-ned/studiematerial/demokratin-i-samhallet-201120-web.pdf> (Hämtad 21-12-12)

Eriksson, Johan. 2020. *Riksdagen i samhället – studiematerial från riksdagen*. Sveriges riksdag, Taberg. <https://www.riksdagen.se/globalassets/15.-bestall-och-ladda-ned/studiematerial/riksdagen-i-samhallet-feb-2021.pdf> (Hämtad 21-12-12)

Fröknegårdsskolan 2021. (A) *Lag och Rätt*. Elevarbetshäfte. Opublicerat arbetsmaterial

Fröknegårdsskolan 2021. (B) *Lag och Rätt*. Elevarbetshäfte. Opublicerat arbetsmaterial

Gunnesboskolan, Lunds för- och grundskolor 2021. *Samhällskunskap Lag och rätt åk 7C*. <https://skolbanken.unikum.net/skolbanken/planering/6951211205> (Hämtad 21-12-12)

Jönsson, Anders. 2017. *Prov eller bedömning*. Malmö: Johanneshov.

Fröknegårdskolan. 2021. *Mediaprov*. Opublicerat elevprov.

Nannaskolan. 2019. *SAMHÄLLSKUNSKAP I ÅRSKURS 8*.
<https://skolbanken.unikum.net/skolbanken/planering/5148621708> (Hämtad 21-12-12)

Nationellt prov. 2013. *Nationella provet: Samhällskunskap del prov A*. Göteborgs Universitet <https://www.gu.se/nationella-prov-i-samhallskunskap/2013-amnesprov> (Hämtad 21-12-12)

Riksdagen. 2021. *Demokrati*. <https://www.riksdagen.se/sv/sa-funkar-riksdagen/demokrati> (Hämtad 21-04-02)

Riksdagen. *Från förslag till lag*. https://www.riksdagen.se/globalassets/15.-bestall-och-ladda-ned/studiematerial/beslutsgangen_a2_180312.pdf (Hämtad 21-12-12)

Skolverket. 2018. *Samhällskunskap Kursplan - Samhällskunskap (Grundskolan) - Skolverket* (Hämtad 21-04-09)

Skolverket. 2019. *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet*. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet> (Hämtad 2021-03-25)

So-rummet. 2021. *Demokrati*. <https://www.so-rummet.se/kategorier/samhallskunskap/demokrati#> (Hämtad 2021-12-12)

Vetenskapsrådet. *Etik i forskningen* <https://www.vr.se/uppdrag/etik/etik-i-forskningen.html> (Hämtad 22-01-13)